

Moderne tijd

Gebruik bron 10.

O'Sullivan neemt in zijn artikel afstand van het kolonialisme en doet een poging het modern imperialisme te rechtvaardigen.

- 3p **16** Licht dit toe door aan te geven:
- waarin het modern imperialisme zich onderscheidt van het kolonialisme en
 - dat O'Sullivan in dit artikel het modern imperialisme rechtvaardigt.

Gebruik bron 11.

Een bewering:

Het pleidooi van Robert Winthrop over het idee van de Manifest Destiny kan worden gezien als nationalistisch.

- 2p **17** Leg dit uit.

Gebruik bron 10 en 11.

O'Sullivan en Winthrop komen onder invloed van Verlichtingsideeën tot een verschillende beoordeling van het idee van de Manifest Destiny.

- 4p **18** Toon dit aan voor elk van beide auteurs, telkens met een verlicht idee uit de achttiende-eeuwse democratische revoluties.

Gebruik bron 12.

In deze tekst beschrijven de bezoekers positieve en negatieve gevolgen van de industrialisatie in het begin van de negentiende eeuw en leveren daarmee een bijdrage aan een maatschappelijk debat in die tijd.

- 3p **19** Toon dat aan door:
- een door hen beschreven positief en negatief effect van industrialisatie te noemen en
 - aan te geven aan welk maatschappelijk debat zij hiermee een bijdrage leveren.

Gebruik bron 13 en 14.

Stel: je hebt onderzoek gedaan naar het maatschappelijk probleem van de kinderarbeid in Nederland tussen 1900 en 1960 en je zoekt een foto bij je verslag. Je vindt de foto uit 1911 historisch wel geschikt om je onderzoek te illustreren, maar de foto uit 1957 niet.

- 4p **20** Geef voor beide keuzen je redenering weer.

Gebruik bron 15.

Deze anekdote komt uit de catalogus van een tentoonstelling in Duitsland over de Jodenvervolging tussen 1933 en 1945. De makers van de tentoonstelling hebben hun expositie "Ein offenes Geheimnis" (een openbaar geheim, iets dat iedereen weet, maar waarvan iedereen doet alsof het niet bestaat) genoemd.

Naar aanleiding hiervan kom je tot twee uitspraken:

- 1 In deze anekdote komt het begin van de openlijke Jodenvervolging in Duitsland goed naar voren.
- 2 Deze anekdote geeft het thema van de tentoonstelling "Ein offenes Geheimnis" goed weer.

4p **21** Ondersteun beide uitspraken met de bron.

Gebruik bron 16 en 17.

In de prent geeft de tekenaar zijn mening over de toespraak van president Truman.

5p **22** Wat is de mening van de tekenaar? Ondersteun je antwoord door twee elementen uit de prent te verbinden met twee elementen uit de toespraak.

De Sovjet-Unie verbood de staten in haar invloedssfeer Marshallhulp (zie bron 16) aan te nemen.

1p **23** Noem hiervoor de redenen.

Gebruik bron 18.

Een bewering:

Het interview laat zien dat Pinochet probeert een totalitaire staat te stichten.

4p **24** Ondersteun deze bewering door:

- uit de bron twee kenmerken te noemen van een totalitaire staat en
- bij elk kenmerk uit te leggen hoe dit kenmerk Pinochet helpt bij het consolideren van zijn macht.

Gebruik bron 18.

De Verenigde Staten zijn in 1973 opgelucht dat Allende is afgezet en er zijn aanwijzingen dat zij Pinochet hulp hebben geboden bij de staatsgreep.

2p **25** Verklaar deze Amerikaanse houding tegenover Chili vanuit de internationale betrekkingen in de tweede helft van de twintigste eeuw.

bron 10

De Amerikaanse journalist John O'Sullivan is de eerste die de term "Manifest Destiny" gebruikt. In de negentiende eeuw wordt het grondgebied van de oorspronkelijke dertien Verenigde Staten uitgebreid door koop en annexatie. In 1845 betoogt O'Sullivan in de New York Morning News dat de Verenigde Staten recht hebben op Oregon Territory (het gebied ten westen van de Rocky Mountains tot de Stille Oceaan), op dat moment officieel onder gezamenlijk Amerikaans-Brits gezag

Weg, weg met al die lagen spinnenweb van rechten van ontdekking, exploratie, kolonisatie, aaneengeslotenheid etc. De Amerikaanse claim is gebaseerd op onze "Manifest Destiny" om ons te verspreiden en ons recht om het hele continent te bezitten dat de Voorzienigheid ons heeft gegeven voor de ontwikkeling van het grote experiment van vrijheid en federaal zelfbestuur dat ons is toevertrouwd. Het is vergelijkbaar met het recht dat een boom heeft op de ruimte in lucht en aarde die hij nodig heeft voor zijn volle ontwikkeling, zijn voorbestemming om te groeien, vergelijkbaar met het recht van een rivier op haar bedding, vereist voor zijn wassende stroom. Ons werkelijke recht is eerder te vinden in onze toekomst dan in ons verleden, laat staan in de geschiedenis van Spaanse ontdekkingen of Franse koloniale rechten (...).

Voor Engeland kan Oregon nooit meer zijn dan een jachtterrein met huiden als opbrengst. Ze kan het niet koloniseren met haar burgers. In onze handen echter, zal dit gebied zich razendsnel vullen met een bevolking die voorbestemd is om, binnen de levensduur van de huidige generatie, een nobel jong rijk op te zetten aan de Pacific, ernaar strevend de grootsheid te evenaren die zich al voordoet aan de Atlantische kust en in de vallei van de Mississippi.

bron 11

Afgevaardigde Robert Winthrop uit Massachusetts houdt in 1846 een toespraak in het Amerikaanse Congres (parlement) over een grensconflict met de Britten in Oregon Territory. Winthrop verwijst hierin naar de "Manifest Destiny"

Er is echter een element in ons recht op Oregon waarvan ik toegeef dat ik het niet heb genoemd en waar ik misschien niet helemaal recht aan heb gedaan. Ik bedoel die nieuwe interpretatie van ons recht, omschreven als onze "Manifest Destiny", het morele recht om ons over het hele continent te verspreiden. Een toonaangevend dagblad van de regering heeft openlijk verklaard dat dit nog wel ons beste en sterkste recht is, een recht zo duidelijk, zo alles overweldigend en zo onbetwistbaar, dat zelfs als Groot-Brittannië al onze rechten had en daarnaast nog die van zichzelf, die niettemin van geen belang zouden zijn. Het recht van onze "Manifest Destiny"! Er is hier sprake van een nieuw hoofdstuk in het volkenrecht; of beter, in de speciale wetten van ons eigen land. Ik veronderstel dat we het erover eens kunnen zijn dat dit recht op een "Manifest Destiny" om ons te verspreiden, niet bestaat in enige andere natie dan de universele Yankee (= Amerikaanse)-natie!

bron 12

Twee Friese vrienden, Tjibbe Geerts van der Meulen, dichter en uitgever, en Hindrik Bosgra, boomkweker, maken rond 1860 een rondreis door de noordelijke provincies van Nederland. Zij bezoeken de moderne textielfabriek in Veenhuizen en laten zich daar rondleiden

Er werd een jonge vrouw van haar werk weggeroepen om ons een uitleg van het werktuig te geven. Eerst zagen wij hoe de katoen, ruig en onbewerkt in grote balen aangevoerd, in een grote ketel of ijzeren ton gepropt werd. Dan legde men het katoen op een soort mangel, waar een groot aantal raderen het automatisch op grote rollen bracht. Die sponnen dan van elke rol een stuk of vijf draden; op het laatst zo fijn dat er garen van geweven kon worden. En al die wielen, raderen, radertjes, pijpen en roeden, al die beweging verliep werkelijk dankzij water en vuur. Het vuur moest gestookt worden en mannen brachten met kruiwagens steeds maar door turf naar de stookplaats. Waar de stoomkracht begon, was een enorm groot wiel, met in 't midden een as, die de hele boel in rep en roer bracht.

Maar, al hoe indrukwekkend en kunstig het allemaal wezen mocht en ons een bewijs van menselijk kunnen gaf, ik geloof dat wij er samen meer plezier aan hadden dan die anderhalf honderd mensen bij elkaar, mannen en vrouwen, die dag in dag uit en jaar in jaar uit altijd moeten staan of zitten om de rollen op te zetten, draad te knopen en te haspelen.

bron 13

Foto uit 1911 van een uienschilster met helpende kinderen bij haar huis

bron 14

Foto uit 1957 van een gezin dat bonen dopt voor een conservenfabriek in Leiden

bron 15

In Duitsland wordt op 1 april 1933, direct na de machtsovername door de nationaalsocialisten, een boycot van joodse winkels georganiseerd. De heer Lazarus uit Oldenburg vertelt hierover

Er stonden voor onze winkel op de weg twee SA-mannen met een groot bord waarop stond "Duitsers, koopt niet bij Joden!"

Maar het was koud, het was april en toen zei mijn moeder: "Mannen, willen jullie een kop thee hebben?" Zij zeiden "Ja." Toen hebben ze het bord neergezet en zijn met ons naar boven gegaan in de keuken, in uniform, en hebben een kop thee gedronken en zijn weer naar buiten gegaan.

"Duitsers, koopt niet bij Joden!", dat was nu eenmaal de mentaliteit.

Toelichting

SA: de knokploeg van de NSDAP, de Duitse nationaalsocialisten

bron 16

Een gedeelte uit een beroemde toespraak van president Truman tot het Amerikaanse Congres op 12 maart 1947, waarin hij de Marshallhulp (financiële en economische steun voor de wederopbouw) aan West-Europa aankondigt

Ik geloof dat onze hulp in eerste instantie economisch en financieel moet zijn, omdat dit essentieel is voor economische stabiliteit en ordelijke politieke processen. (...)

De zaden van totalitaire regimes worden gevoed door ellende en gebrek. Zij verbreiden zich en groeien in de slechte grond van armoede en strijd. Zij komen tot volle wasdom als de hoop van een volk op een beter leven gestorven is. Wij moeten de hoop levend houden.

De vrije volkeren van de wereld kijken naar ons voor steun bij het handhaven van hun vrijheden.

bron 17

Een politieke prent uit de Amerikaanse Minneapolis Star uit 1947 met als ondertitel: "Gas geven dokter!"

Vertaling van de tekst in de prent

Western Europe: West-Europa

Doctor U.S. Congress: dokter Congres (het parlement) van de Verenigde Staten

communism: communisme

bron 18

Op 11 oktober 1973 pleegt de Chileense generaal Augusto Pinochet een staatsgreep in zijn land waarbij de gekozen socialistische president Allende wordt gedood. Op 15 oktober verschijnt in het Duitse weekblad Der Spiegel een interview met Pablo Rodriguez en Roberto Thieme, leden van een groep die de coup van Pinochet gesteund heeft. Hieronder een deel van het interview

- Der Spiegel: Wanneer er tot nu toe geen georganiseerde massabeweging achter de junta (= militaire dictatuur) staat, waarom worden er dan geen verkiezingen gehouden die de wereld op zijn minst achteraf de goedkeuring van de coup door de Chilenen bewijzen kan?
- Rodriguez: De junta heeft tijdelijk een politieke rust voorgeschreven, de partijen met verlof gestuurd...
- Der Spiegel: ...verboden.
- Rodriguez: met verlof gestuurd! Alleen de marxistische (= socialistische en communistische) partijen die verantwoordelijk zijn voor alles wat er gebeurd is, zijn buiten de wet gesteld. Er is nu nog maar één partij: de partij van alle Chilenen die bereid zijn aan de nationale wederopbouw van het vaderland mee te werken.
- Der Spiegel: Zeer groot schijnt uw vertrouwen en dat van junta niet te zijn in de wil-tot-opbouw van de Chilenen.
- Rodriguez: Jarenlang hebben de marxisten tot een klassenstrijd opgeroepen, de harmonische eenheid van het Chileense volk verstoord, haat gezaaid en het volk zozeer gepolitiseerd en gepolariseerd dat het bijna tot een burgeroorlog gekomen was. Daarom moet het land eerst een keer gepacificeerd worden, tot rust komen. Daarom moet het leger eerst alleen, boven de partijen staand, het land regeren.
- Der Spiegel: Hoelang?
- Rodriguez: Dat hangt van ons allemaal af, van alle Chilenen. Dat hangt af van onze bereidwilligheid om de taak van de strijdkrachten te begrijpen. Dat hangt af van de omvang van het verzet waarop de strijdkrachten stuiten.
- Der Spiegel: Op het ogenblik schijnen nog zeer velen het niet te begrijpen: duizenden arbeiders werden in de strijd gedood, de junta zelf bevestigt dat duizenden gearresteerd werden. Ooggetuigen vertellen van foltering, voortdurende terreuracties (...)
- Thieme: Er wordt nu niet meer gefolterd, dat weet ik heel zeker. Het leger houdt mensen vast, dat is juist, die op soldaten geschoten hebben. En criminelen en mensen die zij niet kunnen uitwijzen. Oké. En er zijn spoedprocessen tegen verraders. Met drastische veroordelingen – maar alles gaat legaal, dat kunt u van mij aannemen (...)

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.